

ANNA STANGRET-SMOCZYŃSKA

Uniwersytet Wrocławski

ROSZCZENIA POSIADACZA RACHUNKU BANKOWEGO
NA TLE ART. 120 § 1 ZD. 2 K.C.1. ROSZCZENIE O ZWROT ŚRODKÓW ZGROMADZONYCH
NA RACHUNKU BANKOWYM

Na gruncie art. 725 k.c. należy wskazać dwie główne wierzytelności posiadacza rachunku bankowego, tj. wierzytelność o przechowywanie środków pieniężnych oraz wierzytelność o przeprowadzanie rozliczeń pieniężnych. Zgodnie bowiem z powołanym przepisem przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony do przechowywania środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. W związku z tym, że art. 725 k.c. zobowiązanie banku traktuje albo jako zobowiązanie do przechowywania środków pieniężnych, albo jako zobowiązanie do dokonywania rozliczeń, świadczenia banku w ramach umowy rachunku bankowego są przyporządkowywane do jednej z tych dwóch kategorii¹. Przepis art. 725 k.c. nie wymienia natomiast kategorii wierzytelności o zwrot środków z rachunku bankowego. Nie budzi jednak wątpliwości, że posiadacz rachunku bankowego, przekazując środki na rachunek bankowy, traci ich własność jedynie czasowo, nabywając w zamian roszczenie o ich zwrot². Roszczenie o zwrot środków zgromadzonych na rachunku bankowym posiadacz może realizować w stosunku do całości lub części środków w sposób dowolny. Zwrot środków w całości lub w części powinien być zrealizowany niezwłocznie, a jeśli umowa przewiduje zwrot jedynie po wypowiedzeniu, wówczas zwrot powinien nastąpić niezwłocznie po upływie okresu wypowiedzenia. Powyższe wynika z treści art. 726 k.c., zgodnie z którym bank może obracać czasowo wolnymi środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym z obowiązkiem ich zwrotu w całości lub w części na każde

¹ Zob. W. Pyziół [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań — część szczegółowa*, t. 8, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 474–475.

² Uchwała SN (7) z 14 czerwca 1962 r., VI KO 23/62, OSPIKA 1962, Nr 11, poz. 303.

żądanie posiadacza, chyba że umowa uzależnia zwrot od wypowiedzenia³. Wyrażono pogląd, zgodnie z którym pojęcie zwrotu środków pieniężnych należy interpretować w sposób ścisły, tj. jedynie jako wypłatę w gotówce w całości lub w części wkładu do rąk posiadacza rachunku lub do rąk innej uprawnionej osoby⁴. Sposób, w jaki bank dokonuje zwrotu środków, jest różny i może polegać np. na podjęciu gotówki w kasie banku⁵. Treść art. 726 k.c. nakazuje przyjąć, że roszczenie o zwrot środków pieniężnych przysługuje posiadaczowi również w trakcie trwania stosunku prawnego wynikającego z umowy rachunku bankowego, a nie tylko na wypadek jego ustania. Zwrot środków w części stanowi o realizowanym na bieżąco roszczeniu o wypłatę gotówki, zgłaszanym w trakcie trwania umowy⁶. Warto zauważyć, że przepis ten powinien być interpretowany szerzej, a nie tylko w kontekście wymienionego w nim „zwrotu” środków. Bank może obracać czasowo wolnymi środkami pieniężnymi, o ile posiadacz rachunku nie podniósł w stosunku do nich żadnej dyspozycji (żądania ich zwrotu lub rozliczenia). Przez „czasowo wolne środki pieniężne” należy zatem rozumieć takie środki, które nie są aktualnie wykorzystywane przez posiadacza rachunku bankowego, tzn. nie są objęte jego bieżącym zleceniem ani też nie zażądał on ich zwrotu⁷. Wyrażenie przez posiadacza rachunku bankowego w ustalony w umowie sposób woli zadysponowania zgromadzonymi na rachunku środkami pieniężnymi oznacza dla banku brak swobody w obracaniu wskazanymi środkami (o której to swobodzie mowa jest w art. 726 k.c.) i jest równoznaczne z obowiązkiem wykonania dyspozycji w kwocie i w sposób określony przez posiadacza rachunku⁸. Jeśli dyspozycja posiadacza rachunku bankowego nie obejmowała całości środków zgromadzonych na rachunku, swoboda banku w obracaniu środkami rozciąga się nadal na pozostałe środki pieniężne.

Należy zaznaczyć, że wypłata gotówki z rachunku bankowego może stanowić usługę płatniczą w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych (dalej u.u.p.)⁹.

³ Zob. J. Gołaczyński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 1258–1259; L. Ogiełło [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2013, s. 497–498, W. Pyziół [w:] *System...*, s. 504.

⁴ W. Pyziół [w:] *System...*, s. 504.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Zauważyć jednak należy, iż na gruncie art. 726 k.c. przyjęte jest szerokie rozumienie pojęcia zwrotu środków pieniężnych, a nie tylko w gotówce. Po pierwsze, pojęcie zwrotu środków w części wskazuje na częściowe wypłaty środków z rachunku, co oznacza, że umowa rachunku bankowego nie ustala i możliwe są w przyszłości dalsze zwroty w części lub w całości. Po drugie, chodzi tu nie tylko o zwrot depozytów posiadaczowi przez ich wypłatę, ale również w każdy inny sposób, który odbiera bankowi uprawnienie właścicielskie w stosunku do oznaczonej kwoty, np. na podstawie dyspozycji przelewu.

⁷ J. Gołaczyński [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 1258; L. Ogiełło [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 497.

⁸ Wyjątkowo bank może odmówić wykonania dyspozycji na podstawie art. 727 k.c.

⁹ Ustawa z 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, Dz.U. z 2011 r., Nr 199, poz. 1175 ze zm.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 u.u.p. usługę płatniczą stanowi m.in. działalność polegająca na przyjmowaniu wpłat gotówki i dokonywaniu wypłat gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku¹⁰. W zakresie interesującej dla obranego tematu problematyki terminów wykonania zobowiązania polegającego na wypłacie gotówki, należy zaznaczyć, że powinna ona nastąpić niezwłocznie. Brakuje uniwersalnej, jednolitej dla wszystkich postaci rachunków bankowych regulacji prawnej w tej materii i jak się wydaje, jej wprowadzenie uznać należy za zabieg zbędny. Regulaminy świadczenia usług w ramach umów rachunku bankowego poszczególnych banków wskazują dostatecznie zasady dotyczące sposobów i terminów wykonania tej usługi płatniczej.

Jak już zaznaczono, pojęcia roszczenia o zwrot wkładu nie należy utożsamiać wyłącznie z roszczeniem aktualizującym się w chwili ustania stosunku prawnego wynikającego z umowy rachunku bankowego, niezależnie od sposobu jego ustania (upływ czasu, na jaki umowa została zawarta, wypowiedzenie, rozwiązanie umowy). W tym zwłaszcza na gruncie art. 726 k.c. roszczenie o zwrot wkładu jest tożsame z roszczeniem o bieżącą wypłatę środków z rachunku, ponieważ roszczenie o wypłatę części środków z rachunku jest roszczeniem o zwrot wkładu, tyle tylko, że realizowanym nie w całości, lecz w części, i to w trakcie trwania stosunku prawnego. Roszczenia te będą miały natomiast odmienny moment wymagalności, co oznacza, że stan ten uzależniony jest od różnych zdarzeń cywilnoprawnych. Dla wymagalności roszczenia o zwrot wkładu w całości konieczne jest ustanie stosunku prawnego, natomiast wymagalność roszczenia o wypłatę środków jest uzależniona od zgłoszenia takiego żądania w odpowiedni sposób. Roszczenie o wypłatę może być realizowane w trakcie trwania umowy. Roszczenie o zwrot środków w całości jest natomiast odrębnym roszczeniem przewidzianym na wypadek ustania umowy rachunku bankowego. Wymagalność tego roszczenia nie jest uzależniona od wydania bankowi dyspozycji wypłaty tych środków ani od upływu zastrzeżonego w umowie terminu jej wypowiedzenia¹¹. Termin przedawnienia roszczenia o zwrot środków zgromadzonych na rachunku bankowym wynosi dwa lata, chyba że roszczenie dotyczy zwrotu wkładu oszczędnościowego. Wówczas należy stosować ogólne terminy przedawnienia roszczeń wynikające z art. 118 k.c.¹²

¹⁰ Rachunkiem płatniczym w rozumieniu ustawy jest rachunek prowadzony dla jednego lub większej liczby użytkowników służący do wykonywania transakcji płatniczych, przy czym przez rachunek płatniczy rozumie się także rachunek bankowy oraz rachunek członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, jeżeli rachunki te służą do wykonywania transakcji płatniczych (art. 2 pkt 25 u.u.p.).

¹¹ Zob. Z. Żabiński, *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 1967, s. 113; T. Czech, *Przedawnienie roszczeń posiadacza rachunku bankowego*, Prawo Bankowe 2003, nr 10, s. 42; M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego*, Przegląd Sądowy 2004, nr 7–8, s. 118 i n.

¹² Zob. więcej T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 31 i n.; M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 118 i n. Na temat pojęcia zwrotu wkładu oszczędnościowego zob. A. Stangret-Smo-

2. ROSZCZENIE O ZREALIZOWANIE DYSPOZYCJI PRZELEWU

Jak wyżej już zaznaczono, w pojęciu zwrotu środków zgromadzonych na rachunku bankowym nie mieszczą się inne roszczenia niż o wypłatę środków. Wobec tego należy przyjąć, że roszczenie o zwrot środków jest skorelowane z zobowiązaniem banku do przechowywania środków pieniężnych, natomiast roszczenia pozostałe, w tym również roszczenie o zrealizowanie dyspozycji przelewu, są przypisane do zobowiązania banku do przeprowadzania rozliczeń pieniężnych (art. 725 k.c.)¹³. Polecenie przelewu, zgodnie z art. 63 ust. 2 pr.bank. stanowi typ rozliczenia bezgotówkowego. Zgodnie z art. 63 c pr.bank. polecenie przelewu jest udzieloną bankowi dyspozycją dłużnika obciążenia jego rachunku określoną kwotą i uznania tą kwotą rachunku wierzyciela. Przyjmuje się, że polecenie przelewu, podobnie jak inne polecenia rozliczeniowe, stanowi oświadczenie woli posiadacza rachunku bankowego, stanowiące wezwanie banku do spełnienia świadczenia w postaci określonej usługi rozliczeniowej (art. 455 k.c.)¹⁴. Świadczenie to nie ma charakteru pieniężnego¹⁵. Przelew stanowić będzie z reguły usługę płatniczą w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych (art. 3 ust. 1 pkt 2 lit.c u.u.p.) i polega na obciążeniu rachunku płatnika określoną kwotą i uznaniu tą kwotą rachunku odbiorcy na podstawie złożonego przez płatnika zlecenia płatniczego. Termin wykonania polecenia przelewu jest określony w umowie rachunku bankowego oraz regulaminie obowiązującym dla danych rodzajów rachunków. W przypadku poleceń przelewów objętych zakresem ustawy o usługach płatniczych będą miały zastosowanie przepisy rozdziału 4 tejże ustawy dotyczące czasu wykonania transakcji płatniczych, w tym zwłaszcza art. 54 ust. 1 u.u.p., zgodnie z którym dostawca płatnika jest obowiązany doprowadzić do uznania rachunku płatniczego odbiorcy kwotą transakcji płatniczej zainicjowanej przez płatnika nie później niż do końca następnego dnia roboczego po otrzymaniu zlecenia. Termin ten może zostać przedłużony o jeden dzień roboczy, w przypadku gdy dostawca płatnika otrzymał zlecenie płatnicze w postaci papierowej (art. 54 ust. 2 u.u.p.)¹⁶. Natomiast w przypadku bankowych rozliczeń pieniężnych, które nie stanowią usług płatniczych, termin rozliczenia wynika z reguły wprost z umowy rachunku ban-

---

czyńska, *Roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego a normatywne typy umowy rachunku bankowego*, [w:] *Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka, doktora Marka Zagrosika*, red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2013, s. 391 i n.

¹³ Zob. A. Stangret-Smoczyńska, *Roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego...*, s. 403.

¹⁴ W. Pyziół [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. Fojcik-Mastalska, Warszawa 2005, s. 220.

¹⁵ Wyrok SA w Krakowie z 6 marca 1991 r, I Acr 24/91, OSA 1991, Nr 4, poz. 23.

¹⁶ Zaznacza się, że intencją wprowadzenia tych przepisów było ograniczenie możliwości zarabiania przez banki i inne podmioty na tzw. *float*, czyli przetrzymywaniu i korzystaniu ze środków w okresie pomiędzy przyjęciem zlecenia a jego realizacją. Zob. M. Grabowski [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. H. Gronkiewicz-Waltz, Warszawa 2013, s. 209.

kowego (regulaminu), w którym wskazane są terminy realizacji dla poszczególnych typów transakcji. Jeśli umowa rachunku bankowego nie wskazuje na termin wykonania transakcji (co obecnie jest rzadkością), świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie. Termin powinien być zawsze dostosowany do specyfiki danej transakcji. Konkluzją powyższych rozważań powinno być stwierdzenie, że roszczenie o wykonanie dyspozycji przelewu ma zasadniczo charakter terminowy. Termin na wykonanie zlecenia wynika z reguły z umowy rachunku bankowego dla poszczególnych transakcji, a w przypadku usług płatniczych dodatkowo został wzmocniony przez regulację ustawową. Roszczenie o dokonanie przelewu przedawnia się z upływem lat dwóch na podstawie art. 731 k.c.¹⁷ Początek biegu terminu przedawnienia następuje z chwilą, gdy roszczenie stało się wymagalne, co w tym przypadku oznacza stan niewykonania przez bank zlecenia w terminie oznaczonym w umowie, ustawie o usługach płatniczych lub wyjątkowo wynikającym z właściwości zobowiązania (tj. niezwłocznie).

W tym miejscu warto zaznaczyć, że odmienny charakter roszczeń o wypłatę środków w trakcie trwania umowy i o dokonanie przelewu nie powinien wpływać na odmienną ocenę stanu ich wymagalności. Wypłata środków z rachunku bankowego nie stanowi rozliczenia pieniężnego przeprowadzanego za pośrednictwem banków. Przepis art. 63 pr.bank. nie wymienia wypłaty środków wśród rozliczeń gotówkowych, uznając za takie rozliczenia wyłącznie wpłatę środków na rachunek wierzyciela lub operacje czekiem gotówkowym. Natomiast rozliczenia bezgotówkowe przykładowo wymienione w art. 63 ust. 3 pr.bank. z natury rzeczy nie mogą odnosić się do wypłaty środków z rachunku, czyli do wypłaty gotówki. W doktrynie wskazano, że w pojęciu bankowego rozliczenia pieniężnego nie mieści się wypłata środków pieniężnych w formie gotówkowej z rachunku w wykonaniu obciążającego bank obowiązku zwrotu środków zgromadzonych na rachunku. Przepis art. 726 k.c. wyraźnie bowiem odróżnia obowiązek zwrotu środków pieniężnych jako sposobu zakończenia „przechowywania” tych środków od obowiązku przeprowadzania rozliczeń pieniężnych wskazanych w art. 727 k.c.¹⁸ Przepis art. 63 pr.bank. za rozliczenie uznaje wyłącznie sytuacje, gdy bank jest pośrednikiem w operacjach dokonywanych pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem, a obie strony mają rachunek bankowy (rozliczenia bezgotówkowe) lub co najmniej wierzyciel jest posiadaczem rachunku bankowego (rozliczenia gotówkowe). Rozliczenia bezgotówkowe polegają na obciążeniu kwotą rachunku dłużnika i uznaniu rachunku wierzyciela. Aktualne brzmienie art. 63 pr.bank. wskazuje, iż wpłata gotówki na rachunek wierzyciela oraz czek gotówkowy stanowią jedyne dopuszczalne formy przeprowadzania rozliczeń gotówkowych. Powyższe oznacza, że wypłata środków z rachunku bankowego przez posiadacza nie może

¹⁷ Roszczenie o dokonanie rozliczenia nie może być klasyfikowane jak roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego, wobec czego wyłączenie z art. 731 k.c. do tego typu roszczenia nie będzie mieć zastosowania.

¹⁸ W. Pyziół [w:] *Prawo bankowe...*, s. 216.

być zakwalifikowana jako rozliczenie. W opozycji do form rozliczeń bezgotówkowych przyjmuje się, że rozliczenia gotówkowe mają katalog zamknięty¹⁹. Należy zaznaczyć jednak, że wypłata gotówki oraz polecenie przelewu zostały zrównane w swoim charakterze w ustawie o usługach płatniczych.

Warto jednak zastanowić się też nad statusem prawnym wypłaty gotówki w kontekście zobowiązania banku określonego w art. 725 k.c. Bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku do przechowywania środków na rachunku oraz do dokonywania rozliczeń. Wypłata środków z rachunku dokonana w trakcie trwania umowy musi stanowić realizację jednego z tych zobowiązań. Jak już zaznaczono, w literaturze przedmiotu wyrażono stanowisko, zgodnie z którym wypłata środków z rachunku bankowego jest związana z zobowiązaniem banku do przechowywania środków pieniężnych i stanowi sposób „zakończenia” obowiązku przechowywania²⁰. Wydaje się jednak, że równie poprawnie można byłoby sklasyfikować dyspozycję przelewu jako sposób ustania obowiązku przechowywania środków, skoro bank zobowiązany jest do zrealizowania dyspozycji i w tym zakresie ustaje jego zobowiązanie do przechowywania środków. Skoro jednak art. 725 k.c. wskazuje na odrębne zobowiązanie banku w zakresie dokonywania rozliczeń, a art. 63 pr.bank. wymienia wśród nich dyspozycję przelewu, to oczywiste jest, że w ten sposób bank wykonuje zobowiązanie do zrealizowania tej postaci rozliczenia. Powyższe wskazuje jednak, iż efekt w postaci zakończenia obowiązku przechowywania środków następuje zarówno przez wypłatę gotówki, jak i zrealizowanie przelewu. W sensie cywilnoprawnym wypłata z rachunku przez posiadacza skutkuje tym samym, co dokonanie rozliczenia. Następuje zmiana w stanie środków pieniężnych na rachunku bankowym, tj. zmiana stanu wierzytelności posiadacza w stosunku do banku (lub odwrotnie w wypadku występowania na rachunku debetu). W przypadku wypłaty środków z rachunku brakuje podmiotu trzeciego, tak jak w wypadku rozliczeń pieniężnych określonych w art. 63 pr.bank. Operacja dokonywana jest wyłącznie pomiędzy bankiem a posiadaczem. Różnica ta nie powinna jednak skutkować odmienną oceną roszczenia o wypłatę środków z rachunku. Zarówno bowiem roszczenie o wypłatę środków, jak i roszczenie o dokonanie przelewu środków stanowi realizację zobowiązania banku i skutkuje zmianą wysokości wierzytelności posiadacza wobec banku. Różnica polega natomiast na tym, na czym rzecz następuje świadczenie. W przypadku wypłaty świadczenie wypłacane jest na rzecz posiadacza rachunku. W przypadku przelewu świadczenie jest realizowane na rzecz wskazanego posiadacza rachunku bankowego, co nie wyklucza jednak sytuacji, by posiadaczem rachunku był ten sam podmiot. Istotne znaczenie ma w tym wypadku kwalifikacja przedmiotowa, a nie podmiotowa

¹⁹ B. Smykła, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 206; W. Pyziół [w:] *Prawo bankowe...*, s. 215.

²⁰ W. Pyziół [w:] *Prawo bankowe...*, s. 216.

adresata przelewu. Konieczne jest istnienie odrębnego rachunku bankowego, a fakt tożsamości podmiotowej nadawcy i odbiorcy przelewu nie ma znaczenia. W tym kontekście posługiwanie się w art. 63 pr.bank. kategorią pojęciową dłużnika i wierzyciela może budzić wątpliwości. Wyrażono stanowisko klasyfikujące polecenie przelewu jako rodzaj „wypłaty” bezgotówkowej, która odpowiada w transakcjach bezgotówkowych wypłacie gotówkowej²¹. Takie stanowisko akcentuje tożsamość wskazanych usług w zakresie skutków, jakie wywołują. Różnice występują natomiast w sposobie osiągnięcia celu, co wyraża się w specyfice transakcji (rozliczeniu) oraz jej przedmiocie, którym w przypadku wypłaty jest pieniądz gotówkowy, a w przypadku przelewu pieniądz bezgotówkowy. W kontekście stanu wymagalności roszczenia o wypłatę, a także o dokonanie przelewu, wymienione tu konstrukcyjne różnice nie wpływają na odmienną ocenę ustalenia chwili wymagalności roszczenia. Wymagalne stają się niezwłocznie po złożeniu przez posiadacza dyspozycji, chyba że umowa rachunku bankowego wskazuje na termin, w ciągu którego bank zobowiązany jest zrealizować konkretną dyspozycję.

3. TERMINOWY CHARAKTER ZOBOWIĄZANIA BANKU

Jak wynika z przedstawionych uwag, w opracowaniu prezentowane jest stanowisko, zgodnie z którym roszczenie posiadacza rachunku bankowego o wypłatę gotówki oraz wykonanie polecenia przelewu ma charakter terminowy. O terminie zobowiązania decyduje w zasadzie treść zobowiązania lub jego właściwość. Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania (art. 455 k.c.). Treść art. 455 k.c. przesądza o podziale zobowiązań na terminowe oraz bezterminowe. Do zobowiązań terminowych zaliczamy te, których termin spełnienia świadczenia jest oznaczony przez strony lub ustawę, lub też wynika z właściwości zobowiązania. Natomiast zobowiązania bezterminowe to takie, których termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania²². Mając na uwadze kryterium podziału z art. 455 k.c., w świetle przedstawionych wyżej uwag, komentowane roszczenia z umowy rachunku bankowego mają ustalony termin. Jeśli posiadacz rachunku bankowego podniesie roszczenie o wypłatę gotówki lub o dokonanie przelewu, bank zobowiązany jest do wykonania tych dyspozycji w terminie wynikającym z umowy rachunku bankowego²³.

²¹ M. Grabowski [w:] *Prawo bankowe...*, s. 230.

²² W. Popiołek [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2013, s. 18.

²³ Analiza wewnętrznych regulaminów bankowych wskazuje, że termin ten oznaczony jest jako „niezwłocznie”, „w tym samym dniu roboczym” lub „do następnego dnia roboczego”, po do-

Dyspozycje bankowe, które stanowią usługi płatnicze w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych, mają termin wykonania oznaczony przez ustawę. Jeśli termin określonej dyspozycji bankowej nie jest oznaczony przez strony (brak określenia terminu w umowie, regulaminie bankowym) ani przez ustawę, to przyjęć należy, że wynika on w tym wypadku z właściwości zobowiązania. Natura umowy rachunku bankowego, na którą współcześnie składa się wysoka aktywność posiadacza, różnorodność i wielość składanych w ramach rachunku dyspozycji oraz „gwarancja” szybkości transakcji pozwala na stwierdzenie, że co do zasady dyspozycje w ramach tej umowy powinny być wykonywane niezwłocznie. Powyższe elementy konstrukcyjne odpowiadają pojęciu właściwości (natury) stosunku prawnego, przez którą rozumieć należy główne cechy charakterystyczne zobowiązaniowego stosunku prawnego jako pewnego modelu relacji między podmiotami, przy czym są to cechy określone przepisami prawa²⁴. Stosunek ten powinien dawać pewność, co do przysługujących stronom praw i ciężących obowiązków. Dodatkowo musi go cechować minimum racjonalności i użyteczności oraz względny charakter²⁵. Mając na uwadze wspomniane elementy konstrukcyjne składające się na pojęcie właściwości zobowiązania, przyjęć należy, że termin wykonania dyspozycji wynikających z rachunku bankowego, jeśli nie został oznaczony w inny sposób, wynika z właściwości tego zobowiązania. Natura tej umowy wymaga, by powszechnie składane dyspozycje w bieżącym (standardowym) obrocie bankowym były realizowane niezwłocznie. Jedynie na bieżąco i niezwłocznie realizowane dyspozycje pozwolą umowie rachunku bankowego wypełniać jej funkcję w obrocie. Tylko wówczas również umowa rachunku bankowego typu rozliczeniowego będzie użyteczna i racjonalna. Mając zatem na uwadze poczynione spostrzeżenia, należy wykluczyć stosowanie do roszczeń posiadacza art. 455 k.c., gdyż ten dotyczy sytuacji prawnych, gdy termin spełnienia świadczenia nie został oznaczony w żaden z opisanych tu sposobów. Jeśli termin spełnienia świadczenia nie jest możliwy do ustalenia przy wykorzystaniu wskazanych wyżej kryteriów, wówczas będzie to zobowiązanie bezterminowe. W takim przypadku w myśl art. 455 k.c. dłużnik powinien spełnić świadczenie niezwłocznie po wezwaniu go przez wierzyciela²⁶. Jak już wspomniano, świadczenia banku mają charakter terminowy, wobec czego stosowanie wobec nich art. 455 k.c. nie jest właściwe.

---

konaniu weryfikacji osoby uprawnionej do złożenia dyspozycji oraz spełnieniu innych przesłanek wymienionych w regulaminach bankowych. Pojęcie wykonania dyspozycji przelewu „w tym samym lub następnym dniu roboczym” jest tożsame z pojęciem „niezwłocznie”.

²⁴ P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 552.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Wezwanie to przekształca zobowiązanie bezterminowe w zobowiązanie terminowe. Zob. K. Zagrobelny [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 862.

4. USTALENIE POCZĄTKU BIEGU TERMINU PRZEDAWNINIENIA ROSZCZEŃ WYNIKAJĄCYCH Z UMOWY RACHUNKU BANKOWEGO A ART. 120 § 1 ZD. 2 K.C.

Na wstępie zaznaczyć należy, iż nie stanowi problemu ustalenie początku biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot wkładu po ustaniu stosunku prawnego wynikającego z umowy rachunku bankowego. Wówczas należy przyjąć, że terminy te należy liczyć od dnia wygaśnięcia lub rozwiązania umowy²⁷. Najwięcej wątpliwości budzi jednak ustalenie stanu wymagalności roszczeń, które powstają w trakcie trwania stosunku prawnego umowy rachunku bankowego. Dominujący pogląd o początku biegu terminu przedawnienia roszczeń o dokonanie przelewu lub o wypłatę środków wywodzi się z art. 120 § 1 zd. 2 k.c.²⁸ Zgodnie z powołanym przepisem, jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie. Przyjęcie stosowania powołanego przepisu prowadzi do równoległych wniosków, że roszczenie o wypłatę środków (lub o dokonanie przelewu) jest z natury bezterminowe oraz że wymagalność roszczenia uzależniona jest od podjęcia przez posiadacza rachunku czynności (wezwania z art. 455 k.c.). Stosowanie normy art. 120 § 1 zd. 2 k.c. nakazuje przyjęcie, iż bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie. Pogląd ten akceptuje także orzecznictwo²⁹.

²⁷ A. Janiak, *Umowa rachunku bankowego*, Prawo Bankowe 2002, nr 7–8, s. 101; W. Pyziol [w:] *System...*, s. 539.

²⁸ Zob. T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 31. Należy odnotować także stanowisko, w myśl którego przedawnienie roszczeń związanych z dokonywaniem rozliczeń następuje w okresie dwóch lat od chwili wygaśnięcia umowy rachunku bankowego, która przewiduje możliwość dokonywania takich rozliczeń, a nie od chwili wykonania rozliczenia lub od chwili, w której rozliczenie powinno być dokonane. Stanowisko to sprowadza się do zasady, zgodnie z którą terminy przedawnienia roszczeń należy liczyć od daty rozwiązania lub wygaśnięcia umowy rachunku bankowego. Pogląd ten należy uznać za właściwy tylko w odniesieniu do tych roszczeń, które aktualizują się w chwili ustania stosunku prawnego wynikającego z umowy rachunku bankowego. W mojej ocenie stanowisko to nie może być przyjęte, jeśli zakłada aktualizację i wymagalność roszczeń zgłaszanych w trakcie trwania umowy dopiero po jej ustaniu. Zasady tej nie można więc rozciągać na roszczenia podnoszone w trakcie trwania stosunku prawnego, do których należą roszczenia o wypłatę środków z rachunku czy o dokonanie polecenia przelewu. Roszczenia te — dla każdego z osobna — mają odmiennie ustalany początek biegu przedawnienia. W tej kwestii zob. M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 127; T. Narożny, *Prawo bankowe*, Poznań 1998, s. 64. Zob. też Z. Ofiarski, *Prawo bankowe*, Warszawa 2008, s. 113.

²⁹ Zob. wyrok SN z 19 grudnia 2007 r., V CSK 340/2007, LexPolonica nr 2015368, wyrok SA w Krakowie z 2 września 2010 r., I ACA 482/10, Monitor Prawa Bankowego 2012, nr 2, s. 7. Koncepcja ta prowadzi do wniosku, że uznanie rachunku bankowego określoną kwotą powoduje stan wymagalności wierzytelności w wysokości kwoty uznanej na rachunku, co uprawnia bank do dokonania potrącenia wierzytelności.

Warto podkreślić, że prezentowany wyżej pogląd opiera się na założeniu, zgodnie z którym wierzytelność posiadacza rachunku bankowego staje się wymagalna (dla skutku w postaci potrącenia oraz rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia) bez podjęcia przez posiadacza żadnej czynności indywidualizującej roszczenie. Dzieje się tak wyłącznie przy zastosowaniu ustawowego mechanizmu fikcji prawnej, polegającej na ustaleniu stanu wymagalności na dzień, w którym posiadacz mógł najwcześniej czynność taką podjąć. W celu uniknięcia niewygodnego skutku tegoż poglądu w zakresie przedawnienia roszczeń posiadacza w trakcie trwania umowy zaproponowano konstrukcję uznania niewłaściwego dla czynności wyciągu z rachunku. Zgodnie z tym stanowiskiem potwierdzenie salda (lub jego brak) stanowi uznanie zgodności poszczególnych wpisów (uznanie niewłaściwe)³⁰. Bank, realizując swój ustawowy obowiązek w zakresie informowania posiadacza o stanie środków na rachunku oraz o operacjach na nim dokonywanych (wyciąg z rachunku), doprowadza jednocześnie do przerwania biegu terminu przedawnienia roszczenia posiadacza z umowy rachunku bankowego³¹.

W doktrynie wyrażono poglądy krytyczne wobec zaprezentowanego stanowiska³². Na uwagę zasługuje zwłaszcza stanowisko, które zaproponował W. Pyziół, wskazując, iż zastosowanie reguły z art. 120 § 1 zd. 2 k.c. prowadzi do rezultatów niezgodnych z naturą umowy rachunku bankowego. Z tego względu reguła ta nie powinna być stosowana, a termin przedawnienia rozpoczyna się z dniem zgłoszenia przez posiadacza rachunku żądania wypłaty, bez względu na to, kiedy to żądanie zostało zgłoszone³³. Polemikę z tym poglądem podjął T. Czech, wskazując, że przepisy dotyczące przedawnienia, w tym norma art. 120 § 1 zd. 2 k.c., mają charakter nadrzędny, a przyświecające im motywy legislacyjne, takie jak: potrzeba stabilizacji długotrwałych stanów faktycznych, wpływ czasu na jakość materiałów dowodowych, potrzeba wprowadzenia czynnika motywującego wierzyciela czy interes publiczny, nie zezwalają na stosowanie wyjątków w zakresie umowy rachunku bankowego³⁴.

Odwoływanie się w tym wypadku do motywów legislacyjnych ogólnej konstrukcji przedawnienia może jednak prowadzić do odmiennych wniosków. Motywem wprowadzenia wyjątku od reguły, iż roszczenie staje się wymagalne w dniu oznaczonym w umowie lub w ustawie z art. 120 § 1 zd. 2 k.c., jest zapobieżenie możliwości dowolnego przedłużania przez wierzyciela terminu spełnienia świad-

³⁰ M. Bączyk [w:] *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, red. S. Włodyka, Warszawa 2001, s. 797.

³¹ T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 39.

³² W. Pyziół [w:] *System...*, s. 538; M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 132; A. Stangret-Smoczyńska, *Glosa do wyroku SA w Krakowie z 2.09.2010 r.*, I ACa 482/10, *Monitor Prawa Bankowego* 2013, nr 1, s. 43 i n.

³³ W. Pyziół [w:] *System...*, s. 538–539.

³⁴ T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 38.

czenia przez nadmierne odwołanie dokonania odpowiedniej czynności³⁵. Jeżeli bowiem wymagalność wierzytelności zależy od dokonania jakiejś czynności przez uprawnionego, to przy zastosowaniu reguły ogólnej uprawniony zdecydowałby o początku biegu przedawnienia, co kłóci się z celem tej instytucji³⁶. W sytuacji, o której mowa w art. 120 § 1 zd. 2 k.c., datę początku biegu przedawnienia określa się przez dodanie do daty zawarcia umowy najkrótszego czasu, jaki w konkretnych okolicznościach był potrzebny wierzycielowi do dokonania wezwania dłużnika do wykonania zobowiązania, oraz czasu, jaki jest potrzebny dłużnikowi działającemu z należytą starannością, aby mógł spełnić świadczenie, wykonując to zobowiązanie. Jest to więc czas, który da się ocenić obiektywnie jako właściwy dla wierzyciela i dłużnika, nie wynika on z rzeczywistych zachowań wierzyciela, np. zbyt wczesnego lub zbyt późnego wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia³⁷. Motyw legislacyjny wprowadzenia komentowanej regulacji jest jasny. Bieg terminu przedawnienia nie może zostać poddany jedynie woli wierzyciela³⁸. Mając na uwadze powyższe motywy wprowadzenia konstrukcji z art. 120 § 1 zd. 2 k.c., łatwo zauważyć, że nie przystają one do natury świadczeń występujących w umowie rachunku bankowego. W tym wypadku nie ma potrzeby wprowadzania czynnika, który by motywował wierzyciela (posiadacza rachunku) do wzywania banku do spełnienia świadczenia (wyłaty, przelewu), skoro konstrukcja umowy przewiduje, iż już samo przechowywanie tych środków jest stanem wyczerpującym świadczenie banku, z którego dodatkowo wierzyciel (posiadacz rachunku) czerpie korzyści (oprocentowanie wkładu). Trudno w tej sytuacji twierdzić, że w stosunku umowy rachunku bankowego to bank jest podmiotem, który wymaga szczególnej ochrony przed opieszałym wierzycielem (posiadaczem rachunku bankowego). Bank nie pozostaje w stanie niepewności co do tego, jakiego rodzaju potencjalne świadczenia ma wykonać w ramach umowy, natomiast od autonomicznej decyzji posiadacza zależy, czy w ogóle skorzysta z tych świadczeń, podnosząc w tym zakresie stosowne roszczenie³⁹.

³⁵ A. Brzozowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do artykułów 1–449¹¹*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2013, s. 408.

³⁶ P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 286.

³⁷ Wyrok SN z 29 kwietnia 2009 r., II CSK 625/08, LexPolonica nr 2030031.

³⁸ A. Stępień-Sporek, F. Sporek, *Przedawnienie i terminy zawite*, Warszawa 2009, s. 73.

³⁹ Dodatkowo należy zauważyć, że art. 120 § 1 zd. 2 k.c. może mieć zastosowanie do przypadków, gdy strony nie ustaliły odpowiedniego toku postępowania w zakresie terminów i sposobów zgłaszania roszczenia, tj. gdy brak wezwania do spełnienia świadczenia nie jest respektowany przez strony i naraża dłużnika (bank) na pewną niedogodność. Warto przytoczyć tu stanowisko wyrażone w wyroku SN z 30 sierpnia 1972 r., III CRN 156/72 (LexPolonica nr 319286), zgodnie z którym w kwestii przedawnienia roszczenia bezterminowego istotne znaczenie ma fakt zachowania się stron, a dopóki strony określony stan respektują, dopóty określone roszczenie nie stanie się wymagalne. Wprawdzie stan faktyczny i prawny, będący podstawą powołanego rozstrzygnięcia, był daleki od tematu niniejszego opracowania (dotyczył nieważności umowy przedwstępnej z powodu braku określenia terminu zawarcia umowy przyrzeczonej), to jednak tezę tę można również odnieść do stron umowy rachunku bankowego. Roszczenia o wypłatę środków czy dokonanie przelewu nie

Przy zobowiązaniach bezterminowych, czyli takich, przy których termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, stan wymagalności jest skutkiem wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia. Wezwanie, o którym mowa w art. 120 § 1 zd. 2 k.c., ma charakter fikcji, gdyż w rzeczywistości wezwanie to nie nastąpiło. Zdaniem ustawodawcy powinno jednak nastąpić, by chronić dłużnika przed zbyt długim oczekiwaniem na wykonanie zobowiązania. Ma więc to zapobiec swoistemu wymuszeniu wydłużenia przez wierzyciela okresu przedawnienia⁴⁰. Jeżeli więc uprawniony nie podejmuje tej czynności i nie wzywa dłużnika, to bieg terminu rozpoczyna się z chwilą, w której dłużnik mógł bez nieuzasadnionej zwłoki spełnić świadczenie, gdyby uprawniony w możliwie najwcześniejszym terminie wezwał go do spełnienia świadczenia. Stosowanie art. 120 § 1 zd. 2 k.c. ma rację bytu dla tych wszystkich sytuacji, gdy wierzyciel bezpodstawnie zwlekałby z uruchomieniem biegu przedawnienia, utrzymując dłużnika w przedłużającym się stanie niepewności. Opisana wyżej konstrukcja oraz przyświecające jej wprowadzeniu motywy legislacyjne nie przystają do figury prawnej umowy rachunku bankowego. Nie można bowiem twierdzić, że posiadacz bezpodstawnie zwleka z podniesieniem dyspozycji wypłaty lub przelewu i z tego powodu bank pozostaje w stanie niepewności, choć chciałby już spełnić świadczenie. Przepis art. 120 § 1 zd. 2 k.c. kreuje abstrakcyjny obowiązek wierzyciela wezwania dłużnika do wykonania zobowiązania. Należy jednak zaznaczyć, że w umowie rachunku bankowego obowiązek taki nie istnieje. Posiadacz jest tylko uprawniony do dokonywania za pośrednictwem rachunku bankowego rozliczeń pieniężnych. Rachunek bankowy może również pełnić funkcję wyłącznie depozytową. Pomimo braku dokonywania wypłat czy rozliczeń na rachunku po ustaniu umowy należy przyjąć, że bank należycie wykonał zobowiązanie z art. 725 k.c.

Roszczenie staje się wymagalne, jeśli dłużnik nie wykonał zobowiązania (lub wykonał je nienależycie). Wymagalność roszczenia jako stan, gdy wierzyciel może skutecznie domagać się przymusowej realizacji swojego roszczenia, w przypadku roszczeń o wypłatę środków lub dokonanie przelewu, należy odnieść do terminu wykonania zobowiązania. Roszczenie stanie się więc wymagalne z upływem ostatniego dnia przewidzianego dla dłużnika terminu do spełnienia świadczenia⁴¹. Według prezentowanego wyżej poglądu komentowane roszczenia zawsze mają charakter terminowy, co oznacza, że termin ich wykonania jest oznaczony albo przez strony (umowa rachunku bankowego), albo przez ustawę (ustawa o usługach

---

mogą się przedawnić mimo niepodniesienia takiego roszczenia, ponieważ strony umowy rachunku bankowego akceptują w pełni naturę tych roszczeń, które mają charakter tylko potencjalny. Ich wymagalność jest możliwa tylko wówczas, gdy wierzyciel (posiadacz rachunku) wezwie bank do realizacji oznaczonego roszczenia, a nie wskutek fikcji prawnej początku biegu terminu przedawnienia przyjętej w art. 120 k.c.

⁴⁰ A. Brzozowski [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 408.

⁴¹ P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 266.

gach płatniczych). Jeśli żadne z tych oznaczeń nie miało miejsca, broniono wyżej tezy, że wykonanie tych dyspozycji powinno nastąpić niezwłocznie, gdyż taka jest właśnie natura (właściwość) zobowiązań wynikających z umowy rachunku bankowego w zakresie dokonywania rozliczeń. Jeśli więc mamy do czynienia z oznaczeniem terminu do wykonania umowy (umownym, ustawowym lub wynikającym z właściwości zobowiązania), nie jest możliwe przyjęcie, że zobowiązania banku mają charakter bezterminowy. Tym samym norma z art 120 § 1 zd. 2 k.c. nie powinna być stosowana do ustalenia początku biegu przedawnienia tych roszczeń. Dodać także należy, że do ustalenia początku biegu przedawnienia roszczenia o wykonanie dyspozycji przelewu istotne będzie ustalenie, czy termin ten jest zastrzeżony na korzyść wierzyciela, czy też dłużnika. W mojej ocenie nie ma powodów, by w tym wypadku nie stosować reguły z art. 457 k.c. Jeśli termin wykonania dyspozycji jest zastrzeżony przez czynność prawną, należy uznać, że jest zastrzeżony na korzyść dłużnika (banku). Oznacza to, że bank może wykonać przelew wcześniej (w dniu złożenia dyspozycji, a nie w dniu następnym). W tym wypadku możliwość wcześniejszego świadczenia nie wpływa na bieg terminu przedawnienia dotyczącego niewykonania zobowiązania. Jeśli jednak dłużnik ze swojego uprawnienia skorzysta i spełni świadczenie wcześniej, bieg przedawnienia w zakresie roszczeń z tytułu nienależytego wykonania zobowiązania rozpoczyna się z dniem, w którym dłużnik faktycznie świadczenie wykonał, a nie z dniem, w którym miał je wykonać⁴². Gdy termin spełnienia świadczenia zastrzeżony jest na korzyść wierzyciela, wówczas bieg przedawnienia roszczeń dotyczących niewykonania zobowiązania rozpoczyna się z dniem, w którym dłużnik byłby zobowiązany świadczyć, gdyby wierzyciel skorzystał z zastrzeżenia w najwcześniejszym możliwym terminie⁴³. Komentowane roszczenia posiadacza rachunku bankowego nie mają w swojej istocie wskazać bankowi terminu ich spełnienia (ten jest znany dłużnikowi z umowy). Złożenie dyspozycji jest równoznaczne z powstaniem roszczenia oznaczonego co do rodzaju i wysokości. Dla czynności tej termin spełnienia świadczenia ma charakter wtórny i nie wynika z jej treści. Funkcją złożenia dyspozycji nie jest wyznaczenie terminu do jej wykonania, lecz wskazanie dłużnikowi (bankowi), z jakiego roszczenia dostępnego w ramach konkretnej umowy rachunku bankowego posiadacz korzysta. W tej sytuacji uznać należy, że roszczenia posiadacza o wypłatę lub wykonanie dyspozycji przelewu nie są czynnościami, od których zależy wymagalność roszczenia. Są to przede wszystkim czynności, od których zależy powstanie roszczenia. Wymagalność tych roszczeń zależy natomiast od odrębnego zdarzenia, jakim jest upływ terminu do wykonania dyspozycji. Niewątpliwie jednak roszczenia te nie staną się wymagalne, jeśli posiadacz nie

⁴² B. Kordasiewicz [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne — część ogólna*, t. 2, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 616.

⁴³ *Ibidem*, s. 617.

złoży stosownych dyspozycji. Powyższe jest jednak regułą właściwą wszystkim roszczeniom. Roszczenie może stać się wymagalne tylko wtedy, jeśli powstanie.

Prezentowany w artykule pogląd, zgodnie z którym roszczenia posiadacza nie mogą ulec przedawnieniu (ani stać się wymagalne dla innych celów, np. potrącenia), o ile nie zostaną złożone poprzez stosowną dyspozycję wypłaty lub przelewu, znajduje swoje uzupełnienie w ustawowej konstrukcji ustania umowy rachunku bankowego przyjętej w art. 60 pr.bank. Zgodnie z powołanym przepisem, jeżeli umowa rachunku bankowego nie stanowi inaczej, ulega ona rozwiązaniu, gdy w ciągu dwóch lat nie dokonano na rachunku żadnych obrotów, poza dopisywaniem odsetek, a stan środków pieniężnych na tym rachunku nie przekracza kwoty minimalnej, określonej w tej umowie. Przepis ten może pośrednio uzasadniać tezę, że dopóki trwa stosunek prawny wynikający z umowy rachunku bankowego, przedawnienie nie biegnie. Bank nie może zatem odmówić wykonania dyspozycji, powołując się na bierność posiadacza (podnieść zarzut przedawnienia roszczenia), ponieważ dla braku aktywności posiadacza w ramach umowy rachunku bankowego ustawa przewiduje modelowo odmienną konstrukcję, którą jest rozwiązanie umowy na podstawie art. 60 pr.bank. Zatem właściwą sankcją dla braku składania dyspozycji przez posiadacza rachunku bankowego jest sankcja w postaci rozwiązania umowy po upływie ustawowego (lub umownego) terminu, nie zaś przedawnienie roszczeń potencjalnie mogących powstać w ramach umowy rachunku bankowego⁴⁴. Kolejnym argumentem, który mógłby być przywołany do obrony prezentowanego stanowiska, jest fakt, iż skutek przedawnienia ma być dla podmiotu niekorzystającym ze swych praw szczególnego rodzaju „sankcją” za to, że nie realizował swych praw w terminie. Istotne są tu takie racje, jak m.in. stabilizacja stosunków prawnych, która wymaga należytego wykonywania wynikających z nich obowiązków. Jak natomiast wiadomo, w wyniku upływu czasu dłużnik, który nie jest niepokojony przez wierzyciela, przestaje liczyć się z obowiązkiem spełnienia świadczenia. Jeśli zatem wierzyciel zwleka z dochodzeniem roszczeń, ustawa przewiduje ujemny skutek dla jego opieszałości w postaci przedawnienia roszczenia. Zachowanie wierzyciela poddane ma zostać negatywnej ocenie z prawnego punktu widzenia. Jeśli więc dłużnik podniesie zarzut przedawnienia, to wierzyciel zostanie pozbawiony ochrony. Warto wskazać, że podane motywy nie korespondują z sytuacją prawną powstałą w ramach umowy rachunku bankowego, ponieważ nie można aktualizować negatywnych skutków w postaci przedawnienia roszczenia dla dozwolonych w ramach konkretnej umowy zachowań. Z umowy rachunku bankowego nie wynika skonkretyzowane, lecz jedynie potencjalne zobowiązanie banku do wykonania dyspozycji przele-

⁴⁴ Skutek przedawnienia roszczeń nie jest zasadny głównie z powodu braku przedmiotu przedawnienia, jakim jest skonkretyzowane co do swej treści roszczenie. Jak już wyżej zaznaczono, posiadaczowi rachunku bankowego przysługuje kompetencja przekształcenia roszczeń potencjalnych (możliwych do realizacji w ramach konkretnej umowy) w roszczenia rzeczywiste. Przy czym tylko te drugie jako oznaczone mogą podlegać przedawnieniu.

wu lub wypłaty. Stan potencjalny roszczeń z umowy rachunku bankowego oznacza, że roszczenia te mogą, choć nie muszą, powstać. Skoro zatem dozwolonym w ramach umowy rachunku bankowego zachowaniem dłużnika (skorelowanym z uprawnieniem wierzyciela) jest również tylko przechowywanie środków pieniężnych, to fakt wykonywania tego zobowiązania i przechowywanie środków nie może prowadzić do przedawnienia potencjalnych roszczeń rozliczeniowych i powstania hipotetycznego stanu ich wymagalności na gruncie art. 120 § 1 zd. 2 k.c. Przechowywanie środków pieniężnych — jeśli nie jest związane z obrotami na rachunku w rozumieniu art. 60 pr.bank. — może jednak prowadzić do rozwiązania umowy. Sankcja z art. 60 pr.bank. jest w tym wypadku wystarczająca dla biernego posiadacza rachunku bankowego.

5. CHARAKTER ROSZCZEŃ POSIADACZA RACHUNKU BANKOWEGO

Umowa rachunku bankowego wskazuje możliwe świadczenia banku dokonywane w ramach konkretnej umowy. Od rodzaju rachunku zależy, czy dokonywanie rozliczeń jest możliwe, a jeśli tak, to jakie postacie rozliczeń oraz innych transakcji mogą być podejmowane. Wskazanie w umowie typów dozwolonych transakcji, które mogą być podejmowane przez posiadacza, nie oznacza wcale, że zostaną one podjęte. Umowa rachunku bankowego określa wyłącznie możliwe typy dokonywanych transakcji, wskazując jednocześnie zbiór kompetencji i uprawnień posiadacza w ramach danej umowy. Jedną z kompetencji jest bieżące kreowanie roszczeń o wypłatę, zrealizowanie polecenia przelewu, zapłaty itp. Od woli posiadacza zależy, czy skonkretyzowane roszczenia w ogóle powstaną. Bank zaciąga bowiem zobowiązanie do wykonania świadczeń określonych w umowie, o ile posiadacz rachunku wyrazi taką wolę. Bank nie będzie zobowiązany do dokonania przelewu czy wypłaty, dopóki posiadacz nie wskaże świadczenia banku co do jego rodzaju i wysokości w sposób określony w umowie. Należy zatem odróżnić wierzytelności potencjalne od wierzytelności realnie powstałych w ramach umowy rachunku bankowego. Wierzytelności potencjalne to te, do których kreacji posiadacz rachunku ma kompetencje, np. przez złożenie polecenia przelewu. Natomiast wierzytelność realnie powstała to wierzytelność istniejąca, gdy posiadacz rachunku skorzystał ze swojego uprawnienia i zgłosił dyspozycję przelewu w oznaczony sposób⁴⁵. Mając powyższe na uwadze, stan wymagalności wierzytelności posiadacza rachunku bankowego względem banku należy łączyć tylko z wierzytelnością istniejącą, a nie potencjalną. Wymagalna może się stać tylko taka wierzytelność, która jest dostatecznie oznaczona i istnieje. Cechę wymagalności może więc osiągnąć tylko takie roszczenie, co do którego dłużnik (w tym wypadku bank) wie, jakie jego powinno zachowanie doprowadzi do za-

⁴⁵ Zob. A. Stangret-Smoczyńska, *Glosa...*, s. 47 i n.

spokojenia wierzyciela. W pojęciu powinnego zachowania mieści się nie tylko przedmiot (treść) zachowania, lecz także sposób i termin jego spełnienia. Świadczenie musi być skonkretyzowane najpóźniej w chwili jego spełnienia. Charakter bezterminowy można nadać wyłącznie roszczeniu potencjalnemu. Z chwilą złożenia dyspozycji roszczenie staje się roszczeniem oznaczonym co do przedmiotu (wysokości, sposobu), podmiotu (na którego rzecz dyspozycja ma być wykonana) oraz terminu (z reguły natychmiast po złożeniu). W tym znaczeniu przekształca się w roszczenie terminowe⁴⁶. Wobec tego należy uznać, że początek biegu terminu przedawnienia można ustalać tylko w odniesieniu do rzeczywiście istniejących roszczeń, a nie tylko tych potencjalnych, które mogą, choć nie muszą, występować w ramach umowy rachunku bankowego. Bieg terminu przedawnienia nie może rozpocząć się przed powstaniem roszczenia, tj. w tych sytuacjach, gdy roszczenie jeszcze nie istnieje⁴⁷. W przypadku roszczenia posiadacza rachunku bankowego, dopóki nie złoży on zlecenia wypłaty gotówki lub zlecenia przelewu, nie można twierdzić, że wierzycielność posiadacza rachunku istnieje. Istnieje wyłącznie kompetencja do podniesienia takiego roszczenia, które zaktualizuje obowiązek banku do jego wykonania. Warto natomiast zaznaczyć, że pomimo braku dyspozycji ze strony posiadacza do wypłaty lub wykonania przelewu bank pozostaje w stanie należytego wykonania zobowiązania. Wynika to stąd, że bank realizuje względem posiadacza rachunku swoje podstawowe zobowiązanie, jakim jest przechowywanie środków na rachunku bankowym (art. 725 k.c.), zaspokajając w ten sposób interes wierzyciela (posiadacza rachunku). Uzasadnieniem niestosowania art. 120 § 2 zd. 2 k.c. jest w tym wypadku istnienie umowy, z której wynika, że strony godzą się na to, by oznaczenie świadczenia i tym samym terminu jego spełnienia uzależnione było od jednostronnego aktu wierzyciela, przy jednoczesnym przyjęciu, że wierzyciel wyraża gotowość spełnienia świadczenia, jak tylko wezwanie zostanie złożone. Jeśli wierzyciel nie skorzysta z podniesienia roszczenia, bank w jego miejsce realizuje wciąż inne zobowiązanie polegające na przechowywaniu środków.

Warto również zaznaczyć, że przepis art. 120 § 2 zd. 2 k.c. ma zapobiegać sytuacjom, w których uprawniony pozostaje w stanie niepewności co do tego, kiedy ma spełnić świadczenie, a nie co do tego, jakie świadczenie ma spełnić. Zgodnie z art. 120 § 2 zd. 2 k.c. fikcja w zakresie początku biegu przedawnienia odnosić się ma do sytuacji, gdy wymagalność roszczenia zależy od podjęcia przez uprawnionego określonej czynności. Stosowania tego przepisu nie można rozciągać na sytuacje, w których od podjęcia oznaczonej czynności zależy nie tylko wymagalność roszczenia, ale też jego powstanie. Powinna mieć tu zastosowanie zasada, zgodnie z którą wyjątków nie należy interpretować rozszerzająco. Wprawdzie przyjmuje się, że czynnością, o której mowa w art. 120 § 2 zd. 2 k.c., jest również odstąpienie

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Por. wyrok SN z dnia 19 września 2000 r., IV CKN 92/00, OSNC 2001, nr 3, poz. 36.

od umowy wzajemnej na podstawie art. 491 k.c. lub art. 492 k.c., warunkujące powstanie i wymagalność roszczeń odstępującego z art. 494 k.c.⁴⁸ Jednak zauważyć należy, że katalog roszczeń, jakie mogą powstać na wypadek odstąpienia od umowy wzajemnej, jest wąski, a świadczenie, które podlegać ma zwrotowi, było znane i zostało przecież wykonane. Sytuacja odmiennie przedstawia się w ramach umowy rachunku bankowego, w której wachlarz możliwych świadczeń banku jest szeroki. Nie ulegnie przedawnieniu (ani potrąceniu wskutek fikcyjnej wymagalności) roszczenie, które nie powstało w drodze złożonej dyspozycji posiadacza, określającej powinne zachowanie banku (jego rodzaj i wysokość).

CLAIMS OF A BANK ACCOUNT HOLDER IN THE LIGHT OF ARTICLE 120 § 1 SENTENCE 2 OF THE CIVIL CODE

Summary

According to Article 120 § 1 sentence 2 of the Civil Code, when the maturity of the claim depends on undertaking a specified act by the entitled person, the course of the time limit shall commence on the day when the claim would have become mature if the entitled person undertook the act at the earliest possible opportunity. According to the doctrine and jurisdiction, the above-mentioned Article is applied to claims resulting from bank account contracts, as those claims are unlimited time claims. Within the presented analysis such a position is placed under discussion, pointing that these claims are limited time claims and they become mature when the time to perform the act expires. The time for performing the act by the bank is specified and follows from the nature of the obligation. Consequently, the legal provision of Article 455 and of Article 120 § 1 sentence 2 of the Civil Code will not be applied.

---

⁴⁸ P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 287.